

**REGION
KRONOBERG**

Eva Rosén-Sverdén
Leg psykolog
Vuxenhabiliteringen

Vägledning vid samtal

Detta material vänder sig till professionella som möter blivande föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar, och där det kan finnas behov av samverkan med andra vårdgivare, och därmed personens samtycke att initiera samverkan.

Materialet är sammanställt av psykolog vid Vuxenhabiliteringen i samråd med SUF-nätverket, Samverkan-Utveckling-Föräldraskap, som består av företrädare för olika verksamheter som möter föräldrar eller blivande föräldrar som har en kognitiv funktionsnedsättning. *Vi utgår från en "checklista" utarbetad av SUF Kunskapscenter i Uppsala. Vi har omarbetat och minskat antalet frågor, för att göra det mer användarvänligt. Materialet innehåller förslag på frågeområden och frågor, som kan ställas till föräldrar när man behöver skaffa dig ett bättre underlag för att gå vidare. Som bilaga medföljer ett frågeformulär med de frågor som först presenteras i vägledningen. **Men materialet kan också användas fritt. Det viktigaste är "det goda samtalet".***

Professionella som träffar dessa familjer hamnar ofta i situationer av överväganden och bedömningar för att avgöra vad som är tillräckligt bra för barnet. Den professionelle kan brottas med funderingar kring "När ska jag agera?", "Hur långt sträcker sig mitt ansvar?", "Vilka resurser finns?" och "Vem kan jag samarbeta med i dessa frågor?" Den första frågan som infinner sig är kanske "Är detta föräldrar med stora egna problem att klara sin vardag och som har sin grund i någon form av kognitivt funktionshinder?"

När man anar att en förälder har sådana kognitiva svårigheter att de kan försvåra föräldraskapet krävs en mer aktiv hållning från den professionelles sida, och en beredskap att initiera samverkan med andra verksamheter/myndigheter. **Målet är att öka förutsättningarna för föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar att i ett tidigt skede få tillgång till stöd i sitt föräldraskap.**

Bakgrund

FN:s barnkonvention har stärkt barns rättigheter i svensk lagstiftning. Konventionen uppmärksammar särskilt barnets rätt till skydd och barnets rätt till självbestämmande. Varje barn ska utan undantag ha rätt att få del av sina rättigheter, barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som berör barn, samhället ska göra sitt yttersta för att säkerställa barns överlevnad och deras utveckling och barnets åsikter ska få komma fram och visas respekt. Det finns också bestämmelser i Hälso- och sjukvårdslagen (2 § g HSL) att särskilt beakta barns behov av information, råd och stöd.

Kognitiva funktioner inbegriper bl. a. uppmärksamhet, minne, planering, problemlösning, och är grundläggande för att vårt dagliga liv ska fungera. De är kopplade till den adaptiva förmågan, och definieras som en persons förmåga att hantera sin vardag. Svårigheterna som personen har bör ha funnits sedan lång tid tillbaka och bör förekomma i stor omfattning. Diagnoser det handlar om är utvecklingsstörning/ intellektuell funktionsnedsättning och förvärvad hjärnskada. Det kan också röra sig om autismspektrumtillstånd och ADHD, när svårigheterna är av den arten och graden att du befärdar att det kan medföra svårigheter i föräldraskapet.

Att ta sin oro på allvar.

Du kanske har noterat att föräldrarna har svårt att komma i tid och/eller att personen har svårt att ta in information, eller glömmer från den ena gången till den andra vad ni pratat om. Det kan finnas andra iakttagelser som tillsammans gör att du vill skaffa dig en bättre bild av personens resurser. Formulera gärna för dig själv svar på följande frågor:

1. Vad är det som gör att du känner oro för föräldraförmågan?

2. Hur skulle du vilja gå vidare?

Förbered nästa besök genom att själv gå igenom förslagen till frågor, men anpassa dem sen efter person och situation

Frågeformuläret ska ses som uppslag till frågor och vägledning vid samtal, men dokumentation görs på sedvanligt sätt i journal.

Frågeområden.

Frågeområden med kommentarer. Lathund.

Om du väljer att följa frågeformuläret (se bilaga!), förklara först vad frågorna handlar om, t ex: "Jag kommer nu att ställa några frågor till dig som handlar om hur du har det idag, och det finns också andra frågor som är av betydelse nu när du ska bli förälder. Det kan handla om din hälsa och om vilket stöd du har tillgång till. **(Ställ följdfrågor och försök få så uttömmande svar som möjligt.)**

Svaren i formuläret kan vara till hjälp om du sen vill diskutera personens svårigheter anonymt och få feedback från någon inom socialtjänstens myndighetsutövning eller genom att konsultera SUF-nätverket, om vad som bör göras. Om du anser att det finns anledning till oro ska du göra en anmälan enligt socialtjänstlagen. Då ska föräldrarna informeras.

Barn

1. Finns det fler barn i familjen? (Ställ följdfrågor)

Kommentar: Det är viktigt att känna till om det finns barn i familjen, dels för att det ibland kan fungera bra att ta hand om **ett** barn och dels för att få en uppfattning om eventuella tidigare barns svårigheter. Det finns en hög ärftlighetsfaktor när det gäller utvecklingsstörning och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. För att få fram om barnen har en funktionsnedsättning kan man ställa frågan om de har svårt med något särskilt och i så fall vad. Att ta reda på var barnen bor kan ge svar på om något/några av dem är familjehemsplacerade. Det kan också handla om att man själv inte har vårdnaden om barnen utan att den ligger hos den andra föräldern. Om man får fram att barnen bor växelvis hos båda föräldrarna kan man fråga hur umgänget fungerar. Det brukar vara en öppning och ge mycket information.

Hälsa

1. Allmänna frågor om hälsa. Frågor om stress eller påfrestningar.
2. Om det är läge för en direkt fråga: Har personen någon diagnos som innefattar kognitiva svårigheter (utvecklingsstörning, autismspektrumtillstånd, ADHD)? Om ja, vad? (Om inte läge att ställa frågan här, se under Skolgång!)
3. När ställdes diagnosen?

Kommentar: Att samtala om hälsa är en naturlig ingång och kan öppna upp för naturliga frågor kring graviditet/föräldraskap och upplevelser av stress och belastning. Även om du får fram att personen gått i särskola och troligtvis har en

utvecklingsstörning, behöver inte detta innebära brister i föräldraförmågan men är självklart ett observandum och något som motiverar att man anpassar sitt förhållningssätt och förbereder för kommande stöd.

Utbildning och arbete

1. Vilken sysselsättning har personen?

Arbetar heltid

Arbetar deltid

Tillfälligt arbete

Praktiserar

Är sjukskriven

Arbetslös/arbetssökande

Studerar

Daglig verksamhet

Annat, beskriv vad:

Kommentar: Personer med kognitiva svårigheter har ofta svårt att få ett arbete på öppna marknaden. De har i stället möjlighet att få en anställning med lönebidrag, s k offentligt skyddad anställning eller olika typer av praktikplatser inom arbetsmarknadsprojekt som finns på olika orter.

Personen själv kan uppfatta det som att han/hon har ett helt vanligt arbete men vid frågor om inkomst kan man få fram att lönen betalas via arbetsförmedlingen eller försäkringskassan. Praktikplatserna är ju ofta tidsbegränsade så det kan vara bra att fråga hur länge personen haft sin nuvarande sysselsättning. Om han/hon har en utvecklingsstörning så är sysselsättningen troligen en LSS-insats som handlar om daglig verksamhet. Inkomsten kommer då främst från Försäkringskassan i form av aktivitetsersättning/sjukersättning. Om personen aldrig har haft något arbete är det bra att försöka få fram orsaken till det, fråga varför?

Skolgång

1. Har personen gått i någon typ av specialklass eller särskola?

a. Om nej; hade hon/han någon form av stödundervisning?

b. När avslutade hon/han sin skolgång? Efter gymnasiet

Under gymnasiet? Efter grundskola?

2. Din egen uppfattning om personens läs, skriv och räkneförmåga:

Kommentar: Försök att få fram så mycket som möjligt om skolgången. Man kan exempelvis få svaret att personen gått i en för dig till namnet känd skola som är en vanlig grundskola men där det kan finnas integrerade klasser för elever med särskilda behov. Du kan t ex fråga

om antal elever i klassen, vilka ämnen som var svåra och vilka betyg personen fick. Man kan ställa frågan om något i skolan var särskilt svårt men också fråga vad personen tyckte om skolan. Det är inte ovanligt att personer med kognitiva svårigheter går i "normalklass" fram till åk 9 och först då får en diagnos som gör att han/hon blir placerad antingen i gymnasie-särskola eller någon typ av specialklass.

I förekommande fall bör du fråga om personen vet varför han/ hon gick i specialklass/särskola. Det kan vara bra att veta vilket program vederbörande gått – de individuella programmen på gymnasiet erbjuds ofta personer med särskilda svårigheter.

Kunskaper och färdigheter

Tycker personen att det är besvärligt att läsa och förstå ett informationsmaterial?

Hur klarar han/hon att betala med kontanter när man går och handlar kan man hålla koll på växel m m.

Saker att uppmärksamma:

Stavning: Personen stavar dåligt, har dålig grammatik, skriver ofullständiga meningar, har en svårläst handstil. Personen undviker att skriva och vill gärna att du gör det åt henne/honom.

Läsning: Personen undviker svår text, kan ej följa svårare texter, kan ej redogöra för innehållet i en komplex text. Läser personen böcker eller tidningar? Brukar du läsa sagor för barnen? Vem hjälper barnen med läxor?

Stöd

1. /Hur ser det egna nätverket ut. Kan personen räkna med stöd och avlastning?
2. Har personen insatser via LSS (ex boendestöd), socialtjänsten eller Vuxenhabiliteringen
3. Får personen hjälp/stöd av någon annan, exempelvis släkting, nära vän etc?
4. Har hon/han god man?

Kommentar: Frågor om nätverket är kanske den bästa ingången i samtal, och inte så känsligt som skolgång och sysselsättning.

Frågeformulär

Barn

1. Finns det fler barn i familjen? (Ställ följdfrågor, ålder, dagisplats, skola etc)

Hälsa

2. Allmänna frågor om hälsa. Frågor om stress eller påfrestningar.
3. Har personen någon diagnos som innefattar kognitiva svårigheter (utvecklingsstörning, autismspektrumtillstånd, ADHD)? Om ja, vad? (Om inte läge att ställa frågan här, se under Skolgång!)
4. När ställdes diagnosen? Personens syn på sin diagnos/sona svårigheter. Har hen fått den hjälp hen önskat?

Utbildning och arbete

5. Vilken sysselsättning har personen?

Arbetar heltid
Arbetar deltid
Tillfälligt arbete
Praktiserar
Är sjukskriven
Arbetslös/arbetssökande
Studerar
Daglig verksamhet
Annat, beskriv vad:

Skolgång

6. Har personen gått i någon typ av specialklass eller särskola?

a. Om nej; hade hon/han någon form av stödundervisning?

b. När avslutade hon/han sin skolgång?

Efter gymnasiet

Under gymnasiet?

Efter grundskola?

Din egen uppfattning om personens läs, skriv och räkneförmåga:

Nätverk. Stöd.

7. Hur ser det egna nätverket ut.? Får personen hjälp/stöd av någon annan, exempelvis släkting, nära vän etc? Kan personen räkna med stöd och avlastning? (Rita gärna nätverkskarta och ställ frågor t.ex. om hur tät kontakten brukar vara)

8. Har personen insatser via LSS (ex boendestöd), socialtjänsten eller Vuxenhabiliteringen, annan?

9. Har hon/han god man?